

II.ÚS 3213/10 ze dne 2. 6. 2011

N 105/61 SbNU 581

Právo na zákonného soudce - rozvrh práce soudu a zastoupení soudce

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu
Jménem republiky

Nález

Ústavního soudu - II. senátu složeného z předsedy senátu Jiřího Nykodýma a soudců Stanislava Balíka a Dagmar Lastovecké - ze dne 2. června 2011 sp. zn. II. ÚS 3213/10 ve věci ústavní stížnosti Ing. M. V. proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 20. července 2010 č. j. 30 Co 192/2010-115 a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 3 ze dne 6. srpna 2009 č. j. 18 C 200/2006-88, jimiž byla zamítnuta stěžovatelova žaloba na zaplacení částky 216 451 Kč s příslušenstvím jako kompenzace základního platu během pracovní neschopnosti, za účasti Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 3 jako účastníků řízení a XEROX CZECH REPUBLIC, s. r. o., se sídlem Vinohradská 2828/151, 130 00 Praha 3, jako vedlejšího účastníka řízení.

Výrok

Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 20. července 2010 č. j. 30 Co 192/2010-115 a rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 3 ze dne 6. srpna 2009 č. j. 18 C 200/2006-88 se ruší.

Odůvodnění

I.

1. Stěžovatel se ústavní stížností domáhá zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí s tvrzením, že jimi bylo zasaženo do práva na spravedlivý proces zaručeného v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (dále jen "Listina") a do práva na zákonného soudce zakotveného v čl. 38 odst. 1 Listiny.

2. Obvodní soud pro Prahu 3 rozsudkem ze dne 6. srpna 2009 č. j. 18 C 200/2006-88 zamítl žalobu, již se žalobce (stěžovatel) domáhal zaplacení částky 216 451 Kč s příslušenstvím, jako kompenzace základního platu během pracovní neschopnosti, a uložil žalobci nahradit žalovanému (XEROX CZECH REPUBLIC, s. r. o.) náklady řízení. Žalobce se domáhal vyplacení finanční podpory na základě vnitřního předpisu žalovaného a rozporoval výši přiznané kompenzace. Soud prvního stupně však dovodil, že žalovaný vyplatil finanční kompenzaci za dobu pracovní neschopnosti v souladu se svými interními předpisy.

3. K odvolání žalobce Městský soud v Praze ze dne 20. července 2010 č. j. 30 Co 192/2010-115 rozsudek soudu prvního stupně potvrdil. Odvolací soud zopakoval některé z důkazů provedených soudem prvního stupně, dokazování doplnil o další důkazy a posléze dospěl k závěru, že odvolání nebylo podáno důvodně. Odvolací soud se nejprve vyslovil k námitce žalobce ohledně porušení práva na zákonného soudce. Žalobce totiž namítal, že jeho věc rozhodoval opakovaně senát v jiném složení. V této souvislosti odvolací soud uvedl, že pokud docházelo v průběhu řízení ke změnám ve složení senátu, jehož členové však byli rozvrhem práce řádně určení k projednání věci, není takový postup porušením čl. 38 odst. 1 Listiny. Rovněž tak nedošlo k pomnutí § 119 odst. 3 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen "o. s. ř."), neboť soud při jednání dne 14. července 2009, při němž došlo k poslední změně v obsazení senátu, sdělil obsah všech dosavadních přednesů a i provedených důkazů. Co se týče ostatních námitek žalobce, dal odvolací soud za pravdu soudu prvního stupně. Odvolací soud uzavřel, že pro účinnost a aplikovatelnost interního předpisu, jímž se zaměstnancům snižovaly dříve přiznané benefity (např. v podobě finanční kompenzace za dobu pracovní neschopnosti), není významné, že se konkrétní zaměstnanec o jeho existenci a obsahu nedověděl. Pro splnění povinnosti vyplývající z § 18 zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, postačuje, aby se informace o existenci takového předpisu dostala zaměstnancům jakoukoliv formou zveřejnění (např. vyvěšením na veřejně přístupném místě, rozesláním e-mailem, formou oběžníku atd.), což bylo v řízení prokázáno. Odvolací soud rovněž dovodil, že interní předpis není neplatný pro rozpor s dobrými mravy [§ 242 odst. 1 písm. a) zákoníku práce]. Postup, kdy se zaměstnavatel rozhodl omezit dosud přiznávané benefity, které šly nad rámec

nároků vyplývajících z pracovněprávních předpisů, přičemž se toto omezení týkalo všech zaměstnanců bez výjimky, nelze hodnotit jako rozporný s dobrými mravy.

II.

4. Stěžovatel v ústavní stížnosti napadá shora uvedená rozhodnutí. V postupu obecných soudů spatřuje porušení práva na spravedlivý proces (čl. 36 odst. 1 Listiny) a porušení práva na zákonného soudce (čl. 38 Listiny). Stěžovatel nejprve poukazuje na průtahy v řízení před soudem prvního stupně, který vyhlásil rozsudek po téměř 3 letech od podání žaloby. Za stěžejní ovšem považuje porušení práva na zákonného soudce. Stěžovatel již v odvolání poukazoval na to, že v senátu 18 C, který rozhodoval věc v prvním stupni, se vystřídali dva předsedové a celá řada přísedících, takže v podstatě pokaždé jednal senát v jiném složení. Stěžovatel složení senátu při jednotlivých jednáních rekapituluje. Nesouhlasí přitom se závěry, k nimž dospěl odvolací soud. Podle názoru stěžovatele je výklad příslušných ustanovení o. s. ř. a zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), protiústavní aplikací těchto norem. Smyslem ustanovení o rozvrhu práce je závazné stanovení postupu přidělování věcí jednotlivým senátům tak, aby byla zajištěna nezávislost a nestrannost soudu. Aplikace zákonných ustanovení, jak ji provedl odvolací soud, je v rozporu se základními zásadami občanského soudního řízení (zásadou rychlosti a hospodárnosti, bezprostřednosti a ústnosti) a ve svém důsledku popírá právo na zákonného soudce, které mj. zahrnuje i to, že soudce i přísedící se osobně účastní celého řízení od zahájení až po vyhlášení rozhodnutí, neboť pouze tak může být garantováno, že soud přihlédně ke všem skutečnostem, které v řízení vyšly najevo. Stěžovatel vyslovuje přesvědčení, že senát 18 C Obvodního soudu pro Prahu 3 nepostupoval podle principů vyplývajících z práva na zákonného soudce, neboť nikdy nevysvětlil změnu v obsazení senátu a někdy nebyla ani konstatována.

5. Porušení práva na zákonného soudce má vliv i na druhý okruh námitek stěžovatele, přestože se týká aplikace podústavního práva, avšak dle názoru stěžovatele má ústavněprávní přesah. Stěžovatel v této části namítá, že soud prvního stupně postavil své rozhodnutí na výpovědích svědků - současných zaměstnanců žalovaného, kteří byli žalovanou předtím náležitě "instruováni", ale důkazy stěžovatele nepovažoval za právně významné. Důkazní hodnota svědectví zaměstnanců žalovaného je pak v porovnání s ostatními důkazy nulová, což se ovšem soudu obtížně posuzuje, pokud vyhlášoval rozsudek v jiném složení, než v jakém jednal senát, který byl přítomen výsledkům těchto svědků. Odvolací soud s ohledem na nedostatečné dokazování místo toho, aby rozsudek soudu prvního stupně zrušil a věc vrátil k dalšímu projednání, sám dokazování doplnil, popř. zopakoval určité důkazy, ale tyto důkazy nesprávně vyhodnotil, a porušil tak zásadu dvojinstančnosti řízení. Stěžovatel uzavírá, že jakkoliv je hodnocení důkazů právem obecných soudů, jsou skutková zjištění a právní závěry z nich vyvozené v natolik fatálním rozporu, že napadená rozhodnutí porušují právo na spravedlivý proces a soudní ochranu.

III.

6. Ústavní soud si pro náležité posouzení věci vyžádal od Obvodního soudu pro Prahu 3 příslušný spis a rozvrhy práce pro Obvodní soud pro Prahu 3 na roky 2006 až 2009. Od všech účastníků a vedlejšího účastníka si pak vyžádal vyjádření, která následně zaslal k replice stěžovateli.

7. Městský soud v Praze ve vyjádření uvedl, že s otázkou zákonného soudce se vypořádal soud prvního stupně, a proto odkázal na odůvodnění jeho rozsudku. Ohledně další námítky (rozpor skutkových zjištění s obsahem provedených důkazů) potom odkázal na odůvodnění svého rozsudku.

8. Obvodní soud pro Prahu 3 se nejprve v reakci na stěžovatelem tvrzené průtahy řízení vyjádřil k přetížení senátu, jemuž předsedá. Pokud jde o námítky stěžovatele týkající se porušení práv na zákonného soudce, uvedl, že v občanském soudním řízení neplatí zásada nezměnitelnosti obsazení soudu. Navíc z protokolu (č. 1. 67 vyžádaného spisu) vyplývá, že při změně v obsazení senátu bylo postupováno v souladu s § 119 odst. 3 o. s. ř., aniž by stěžovatel vznášel jakékoliv námítky. Dále podotkl, že všichni přísedící byli do svých funkcí řádně jmenováni a vzhledem k tomu, že v průběhu soudního sporu došlo i ke změně v okruhu přísedících, nebylo objektivně možné rozhodovat po celou dobu ve stejném složení senátu. Ve zbytku pak odkázal na obsah spisu a odůvodnění obou ústavní stížností napadených rozhodnutí.

9. Vedlejší účastník řízení zaslal Ústavnímu soudu toliko plnou moc k zastupování bez jakéhokoliv vyjádření.

10. Stěžovatel v replice k zaslaným vyjádřením setrval na své ústavní stížnosti, pouze se ohradil proti tvrzení obsaženému ve vyjádření soudu prvního stupně, že údaje jsou v ústavní stížnosti líčeny zkresleně a nepravdivě.

IV.

11. Ústavní soud úvodem konstatuje, že není součástí obecné soudní soustavy, a jak správně podotýká stěžovatel, nepřísluší mu právo dozoru nad rozhodovací činností obecných soudů. Do rozhodovací činnosti obecných soudů je Ústavní soud oprávněn zasáhnout pouze tehdy, byla-li pravomocným rozhodnutím těchto orgánů porušena ústavně zaručená základní práva nebo svobody. Ústavní soud podotýká, že jednou z funkcí Ústavy České republiky (dále jen "Ústava"), zvláště ústavní úpravy základních práv a svobod, je její "prozařování" celým právním řádem. Smysl Ústavy spočívá nejen v úpravě základních práv a svobod, jakož i institucionálního mechanismu a procesu utváření legitimních rozhodnutí státu (resp. orgánů veřejné moci), nejen v přímé závaznosti Ústavy a v jejím postavení bezprostředního pramene práva, nýbrž i v nezbytnosti státních orgánů, resp. orgánů veřejné moci, interpretovat a aplikovat právo pohledem ochrany základních práv a svobod. V posuzované věci to znamená povinnost soudů interpretovat procesní ustanovení a principy v první řadě z pohledu účelu a smyslu ochrany ústavně garantovaných základních práv a svobod.

12. Stěžovatel v prvé řadě namítá porušení práva na zákonného soudce ve smyslu čl. 38 odst. 1 Listiny, kterého se měl dopustit soud prvního stupně tím, že opakovaně rozhodoval v různém složení senátu. Podle citovaného ustanovení platí, že "nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci. Příslušnost soudu i soudce stanoví zákon." Tento ústavní imperativ je ochranou především proti libovolnému či účelovému obsazení jednajícího soudu ad hoc, avšak nelze jej zaměňovat za procesní prostředek, jímž by mělo být ex post zvráceno již vydané rozhodnutí, a to tím spíše, jestliže jednající soudce byl k projednání věci povolán rozvrhem práce platným pro ten který soud [srov. náleží Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 476/97 ze dne 20. 10. 1999 (N 145/16 SbNU 81)]. V dané věci z rozvrhů práce pro roky 2006 až 2009, které tvoří přílohu spisu vyžádaného Ústavním soudem od Obvodního soudu pro Prahu 3, vyplývá, že jako přisedící bylo v senátu 18 C určeno 8 nebo 9 osob vyjmenovaných v rozvrhu práce pro každý konkrétní kalendářní rok. Z těchto osob pak byli vybíráni přisedící pro konkrétní věc. Jednotlivých jednání v předmětné věci se pak vždy účastnily osoby uvedené v seznamu osob určených jako přisedící. Z tohoto pohledu nelze proti postupu soudu prvního stupně nic namítat.

13. Na druhé straně ovšem rozvrh práce neobsahuje žádná pravidla pro zastupování, resp. ani neurčuje to, v jakém (pevném) složení má senát, pokud rozhoduje soudce s přisedícími, zasedat. Ústavní soud v řadě svých rozhodnutí [např. sp. zn. III. ÚS 232/95 ze dne 22. 2. 1996 (N 15/5 SbNU 101), III. ÚS 230/96 ze dne 29. 5. 1997 (N 65/8 SbNU 141), III. ÚS 200/98 ze dne 17. 12. 1998 (N 155/12 SbNU 423) či III. ÚS 293/98 ze dne 21. 1. 1999 (N 11/13 SbNU 71) a další] dospěl k závěru, že součástí základního práva na zákonného soudce je i zásada přidělování soudní agendy a určení složení senátů na základě pravidel obsažených v rozvrhu práce soudů. Mezi požadavky, jež vyplývají pro rozvrh práce z čl. 38 odst. 1 Listiny, patří dále předvídatelnost a transparentnost obsazení soudu, včetně zastupování, ve vztahu k účastníkům řízení. Základní právo na zákonného soudce (tj. příslušnost soudu a soudce), resp. v tomto případě právo na zákonného přisedícího, totiž není vyčerpáno jen zákonným vymezením věcné, funkční a místní příslušnosti soudu ani pouhým zákonným vymezením obsazení soudu [srov. náleží sp. zn. III. ÚS 29/01 ze dne 18. 10. 2001 (N 153/24 SbNU 125)]. O tom, že pravidla pro soudce se vztahují i bez dalšího na přisedící, pak není třeba pochybovat. Zákonná úprava je totiž založena na tom, že přisedící musí splňovat v zásadě stejné podmínky jako profesní soudce (vyjma odbornosti) a při rozhodování má také stejné postavení (jeho hlas má stejnou váhu). Požadavek na zákonného soudce (přisedícího) není ovšem možné též absolutizovat. Samozřejmě existují situace (nemoc, dovolená, pracovní cesta apod.), kdy senát nebude moci rozhodovat v původně určeném složení. V jiném než určeném složení však může příslušný senát, stanovený rozvrhem práce, rozhodovat pouze tehdy, jestliže je absence rozvrhem práce soudu určených soudců či přisedících důvodná [srov. náleží sp. zn. IV. ÚS 307/03 ze dne 27. 5. 2004 (N 76/33 SbNU 243)]. V takovém případě se ovšem zastoupení soudců i přisedících, stejně jako složení senátů, musí řídit předem stanovenými pravidly určenými rozvrhem práce. Není možné, jak tomu bylo ve stávající věci, aby byli přisedící dosazováni do senátu v podstatě ad hoc (byť z řádně sestaveného seznamu přisedících), a senát tak jednal při každém jednání v jiném složení. Takové netransparentní dosazování a určování přisedících pro jednotlivá nařízená jednání samozřejmě nahrává možným spekulacím o nezávislosti a nestrannosti rozhodování a rozhodně není slučitelné s právem na zákonného soudce vyplývajícím z čl. 38 odst. 1 Listiny.

14. Na základě výše uvedených důvodů Ústavní soud ústavní stížnosti stěžovatele vyhověl a napadené rozsudky Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 3 zrušil podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu.